

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ КРАЇН ЄС

SOCIAL INNOVATION IN THE PROCESS OF ECONOMIC CONVERGENCE OF EU COUNTRIES

В статті узагальнено сучасні підходи ЄС до стимулювання соціальних інновацій і прискорення економічної конвергенції країн-учасниць. Висвітлено особливості сталої інноваційної політики ЄС як нового регуляторного механізму, що формується на засадах сталого розвитку та сприяє позитивній динаміці конвергенційних процесів в європейському соціально-економічному просторі.

В статье обобщены современные подходы ЕС к стимулированию социальных инноваций и ускорению экономической конвергенции стран-участниц. Освещены особенности устойчивой инновационной политики ЕС как нового регуляторного механизма, который формируется на принципах устойчивого развития и способствует положительной динамике конвергенционных процессов в европейском социально-экономическом пространстве.

Are summarized in the article EU' modern approaches to encourage social innovation and accelerate economic convergence of the participating countries. The social innovative funds of European Union's countries are described, that play a very important role advancement of the social-oriented innovations at national level. It's highlighted features of sustainable innovative policy of the EU as a new regulatory mechanism which is formed on the sustainable development principles and contributes to the positive dynamics of convergence processes in the European social and economic space. It is here explained that a requirement in passing to the latest model of innovative politics of European Union arose up in connection with that traditional policy in the field of it already is not able to settle existent contradictions, and practice shows that even the protracted increase of economy in many European countries did not result in the substantial increase of welfare of their citizens, opposite, in course of time them social problems became sharp only. And in the conditions of globalization and post-crisis development of world economy these problems need an effective settlement that is planned to provide by passing of European Union to the new model of innovative policy.

Ключові слова: ЄС, соціальні інновації, економічна конвергенція.

Вступ. Стратегія щодо зростання та зайнятості ЄС «Європа-2020», розроблена з урахуванням уроків нещодавньої світової кризи, передбачає, що наука, технології та інновації забезпечать значний внесок у вирішення зростаючих соціально-економічних проблем, з якими нині стикається Європа. У цьому контексті соціальні інновації, мета яких полягає у поліпшенні якості

життя населення та стимулюванні соціальної динаміки через створення та реалізацію нововведень [1], відіграють важливу роль в процесі конвергенції (зближення за основними кількісними і якісними параметрами) європейських економік. Вивчення досвіду державної політики Євросоюзу зі сприяння соціальним інноваціям і прискорення конвергенційних процесів є досить актуальним для України, враховуючи законодавчо закріплені євроінтеграційні пріоритети розвитку нашої держави.

Вивченню підходів до вирішення проблем економічної конвергенції та удосконалення інноваційної політики ЄС присвячена низка сучасних наукових досліджень: М.Прадипа [2], Дж.Фагерберга та Б.Верспагена [3], Дж. Каульє-Грайса, Л.Кана, Дж.Малгена, Л.Пулфорда та Д.Васконселоса [4], Е.Хаберта [5], Дж.Бассета [6], Г.Андрощука та Р.Еннана [7], О.Чернеги та В.Білозубенка [8] та ін.

Однак, більш детального вивчення потребують проблеми, характерні для поточного, посткризового етапу регулювання розвитку інноваційної сфери Євросоюзу, яке орієнтоване на прискорення соціальної динаміки та економічної конвергенції його держав-учасниць.

Постановка завдання. Метою написання даної статті є аналітичне узагальнення досвіду ЄС у зазначеній сфері та визначення доцільності його адаптації до умов України.

Методологія. Методологічну основу дослідження становлять методи логічного узагальнення та порівняльного аналізу.

Результати дослідження. Практика Євросоюзу в останні роки показує, що з точки зору повноти суспільного розвитку, макроекономічний вимір інновацій, які відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні національної конкурентоспроможності, повинен доповнюватися соціальним виміром, в контексті якого розглядається поняття «соціальні інновації». Цей термін науковцями трактується в межах постіндустріальної парадигми, та передбачає соціальне спрямування технологічних й економічних інновацій, необхідне для забезпечення соціальних змін на краще, поліпшення якості життя людей і розвитку суспільства в цілому, враховуючи виклики глобалізації. У зв'язку з цим соціальні інновації стосуються не тільки процесів і тенденцій розвитку громадянського суспільства, але й державного управління, діяльності політичних, правових, економічних інститутів, асоціацій соціальних партнерів, мистецько-культурного мейнстріму.

Соціальні інновації в сучасній об'єднаній Європі орієнтовані, перш за все, на вирішення низки соціальних та екологічних проблем – таких як зміна клімату, безробіття, злочинність, соціальне відчуження, матеріальна бідність, міграція, нерівність у розподілі добробуту, старіння населення та інші. При чому, в сучасних умовах соціальні інновації не мають фіксованих меж, охоплюють всі сектори економіки (державний, приватний, некомерційні

організації, домогосподарства) і зачіпають найрізноманітніші галузі, в т.ч. енергетику, житлове господарство, охорону здоров'я, освіту, науку, культуру та мистецтво. Спектр дії соціальних інновацій в ЄС досить значний – від нових моделей навчання, соціального захисту чи догляду за людьми похилого віку, – до нових способів зменшення кількості екологічно шкідливих речовин і відходів, переходу до низьковуглецевої економіки, розширення прав і можливостей громад тощо [4].

Важливо, що ідея поширення соціальних інновацій в Євросоюзі активно підтримується на рівні провідних європейських політиків. Протягом останніх трьох років поняття «соціальні інновації» міцно закріпилося в регуляторній діяльності головних інституцій ЄС [9]:

- в січні 2009р. у Брюсселі на семінарі, організованому Бюро європейських політичних радників (БЕРА), Президент Єврокомісії Ж.М. Баррозу заявив, що фінансова та економічна криза робить інноваційну діяльність в цілому, та соціальні інновації зокрема, ще більше важливими для забезпечення стійкого зростання, збереження робочих місць і підвищення конкурентоспроможності Європейського Союзу;
- в 2010р. соціальні інновації як галузь досліджень включені до Тематичної програми соціальних і гуманітарних наук Сьомої Рамкової програми в сфері досліджень, технологічного розвитку та демонстраційної активності. Ще більш важливо, що соціальним інноваціям відведено провідну роль у Стратегії ЄС «Європа-2020» як джерелу акумуляції соціального капіталу об'єднаної Європи;
- з 2011р. Європейська Комісія підтримує широку програму досліджень щодо соціальних інновацій у державному секторі та висвітлює їх результати за допомогою Інноваційного табло ЄС.

Саме в контексті розвитку соціальних інновацій у 2011р. було визначено такі дві області для реалізації європейської Ініціативи інноваційного партнерства [10]: 1) пом'якшення наслідків зміни клімату та збереження навколишнього середовища (у тому числі за рахунок впровадження технологій використання поновлюваних джерел енергії); 2) старіння населення. Наразі ці області становлять особливий інтерес для Європи та потребують уваги з боку наднаціональних органів ЄС, оскільки жодна з країн-учасниць не може самостійно забезпечити вирішення пов'язаних з ними проблем.

Водночас, пам'ятаючи уроки нещодавньої світової фінансової кризи, шляхом впровадження інноваційної моделі суспільних послуг керівництво Євросоюзу прагне забезпечити більш повне задоволення соціальних потреб своїх громадян. В останні роки у країнах ЄС соціальні видатки бюджету складають в середньому 27% ВВП, і зважаючи на бюджетні обмеження, викликані негативним впливом економічної рецесії, саме соціальні інновації

можуть забезпечити вирішення гострих соціальних проблем і водночас сприяти більш ефективному використанню наявних ресурсів ЄС [5].

Наразі, визнаючи важливість цієї теми, Європейська Комісія обирає найбільш оптимальні варіанти політики, спрямовані на сприяння соціальній інноваційній діяльності на загальноєвропейському рівні. Кожен з варіантів майбутніх стратегічних дій на рівні ЄС у сфері соціальних інновацій, розробляється її фахівцями з урахуванням наступних моментів [6]:

- розвиток навичок для соціальних інновацій (у галузі освіти та професійної підготовки);
- оцінка політичних й ін. ризиків реалізації соціальних інновацій;
- проведення кампаній з підвищення обізнаності громадськості з питань соціальних інновацій;
- створення інструментів та інфраструктури для соціальних інновацій (в т.ч. бази даних, парки соціальних інновацій, ІКТ тощо);
- забезпечення фінансування соціальних інновацій: надання грантів, залучення інвестицій, створення інформаційних мереж і обмінів, підтримка інноваційних проектів та інше.

Сучасними прикладами таких стратегічних підходів ЄС є реалізація у 2007-2013рр. Сьомої Рамкової Програми в сфері досліджень, технологічного розвитку та демонстраційної активності з бюджетом понад 53 млрд. євро. На зміну їй, на період 2014-2020рр. Єврокомісія вже розробила «Горизонт-2020 – Рамкова програма з наукових досліджень та інновацій», та передбачила її фінансування на рівні 80 млрд. євро, з яких приблизно 6 млрд. євро буде спрямовано в акумуляцію промислового потенціалу ЄС шляхом розвитку найбільш перспективних технологій (фотоніка, мікро- та наноелектроніка, нанотехнології, біотехнології).

На сьогодні чимало ініціатив та інструментів реалізації соціальних інновацій уже впроваджуються ЄС на практиці. Зокрема, йдеться про заходи, що реалізуються за рахунок коштів Європейського соціального фонду і мають на меті створення необхідного інституційного потенціалу ЄС на всіх рівнях. Соціальні інноваційні фонди на національному рівні також відіграють дуже важливу роль у просуванні соціально-орієнтованих інновацій. Окремі країни ЄС, не зважаючи на досить короткий проміжок часу, вже змогли накопичити позитивний досвід роботи таких фондів, що може слугувати орієнтиром для інших країн-учасниць [4]:

1) *SITRA*, *Фінляндія*. Цей фонд створений на базі Фінського інноваційного фонду і є незалежним громадським фондом під контролем парламенту Фінляндії. Мета діяльності *SITRA* полягає у сприянні системним змінам шляхом заохочення стійкого та збалансованого розвитку Фінляндії, якісного й кількісного зростання її економіки та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку. На сьогодні фонд *SITRA*

реалізує п'ять основних програм: інновацій, охорони здоров'я, продовольства і харчування, захисту довкілля та підтримки машинобудування. Річний бюджет фонду становить близько 40 мільйонів євро і поповнюється в основному за рахунок внесків приватних корпорацій.

2) *Естонський фонд розвитку (Argengufond)*. Діяльність Естонського фонду розвитку спрямована на ініціювання та підтримку позитивних змін в економіці Естонії шляхом інноваційних проектів і венчурних інвестицій. Фонд орієнтований на інноваційні ініціативи з міжнародним потенціалом, і наразі забезпечує підтримку чотирьох проектів, пов'язаних з інформаційними технологіями та сервісною економікою.

3) *Фонд соціальних інвестицій підприємств, Великобританія*. Фонд соціальних інвестицій підприємств підтримує соціальний інвестиційний бізнес від імені Міністерства охорони здоров'я Великобританії. Фонд був створений в 2007р. для сприяння інноваціям у сфері охорони здоров'я і соціального захисту. Фінансування проектів надається насамперед, некомерційним структурам, діючим соціальним підприємствам, а також працівникам сфери охорони здоров'я.

Європейськими країнами також накопичено позитивний досвід щодо створення інших інституцій, необхідних для підтримки впровадження соціальних інновацій. Такими прикладами є:

- *Парк соціальних інновацій, Іспанія*. Саме Іспанія має перший у світі досвід у створенні "соціально-орієнтованої силіконової долини". У червні 2010р. Іспанський центр соціальних та корпоративних інновацій DENOKINN відкрив перший у Європі Парк соціальних інновацій, розташований у м. Сантурсе на півночі Іспанії. Проект підтримується місцевими органами влади і урядом Іспанії, та має початковий бюджет у розмірі 6 мільйонів євро. Передбачається, що в роботі Парку соціальних інновацій візьмуть участь понад 50 міжнародних компаній і асоціацій, надаючи можливість створити нові соціальні підприємства з доступом до навчання та наставництва (спеціальна підготовка буде здійснюватися на базі Академії соціальних інновацій).

- *Національний інститут соціальних інновацій, Нідерланди*. Ця структура заснована в 2006р. асоціаціями роботодавців, профспілками, двома університетами і незалежними організаціями з метою стимулювання соціальних інновацій на робочих місцях, що має стати підґрунтям для підвищення якості та продуктивності праці робітників, а також накопичення інноваційного потенціалу. На сьогодні Інститут здійснює діяльність за такими трьома основними напрямками [11]:

1) Поширення знань, що здійснюється за допомогою веб-сайту, де розміщуються описи інноваційних практик і публікуються випуски щорічного Монітору інноваційної діяльності і конкурентоспроможності;

2) Стимулювання розвитку навчальних ресурсів через залучення ігрових інструментів, зокрема, таких як командна гра «Teambrain», у якій щорічно беруть участь команди з приватних компаній і державних служб;

3) Організація круглих столів як платформи для обміну знаннями між представниками приватних компаній, малого та середнього бізнесу, профспілок, наукових установ, регіональної влади, та проведення консультацій щодо впровадження інновацій, спрямованих на поліпшення якості робочих місць.

Як виявилось, світова криза 2008-2009рр. надала об'єднаній Європі можливість відігравати провідну роль в області впровадження соціальних інновацій. Довгострокові негативні наслідки цієї кризи можуть проявитися у тому, що під загрозою виявиться не тільки потенціал конкурентоспроможності економіки Євросоюзу, але й його інституційна стійкість та ефективність. Враховуючи це, керівні інституції ЄС в своїй діяльності орієнтовані на те, що в посткризових умовах соціальні інновації повинні реалізовуватися у всіх соціальних областях (освіта, охорона здоров'я, державна політика та адміністрування), і, водночас, не розглядатися як заміна широкоформатної соціальної політики.

Стратегічні рекомендації щодо державного регулювання, які дозволять вирішити актуальні завдання щодо соціальних інновацій в ЄС, були підготовлені за підсумками проведення у січні 2009р. тематичного семінару, організованому Бюро європейських політичних радників за участю близько 40 європейських учасників (представників економічного і соціального комітетів Єврокомісії, соціальних партнерів, бізнесу, наукових експертів та ін.). Зокрема, було запропоновано такі стратегічні ініціативи на рівні ЄС [5]:

- Узгодження з державами-членами більш гнучких підходів у використанні структурних фондів ЄС з тим, щоб забезпечити ширші можливості для фінансування соціальних інновацій;
- Розробка конкретних правових рамок для забезпечення фінансування та формування потенціалу соціальних інновацій в ЄС;
- Залучення венчурного капіталу для допомоги у фінансуванні пілотних соціально-орієнтованих інноваційних проектів; використання механізмів державно-приватного партнерства між Європейським інвестиційним банком і Єврокомісією для підтримки проектів в області старіння населення, зміни клімату та відродження міст в Європі;
- Розробка методології моніторингу та комплексного оцінювання соціальних інновацій, поширення успішного досвіду їх впровадження;
- Запровадження стимулів для реалізації соціальних інновацій у системі державного управління;

- Підтримка створення інкубаторів соціальних інновацій (в певних сферах державної політики) по всій Європі та поширення їх позитивного досвіду серед країн-членів ЄС;
- Створення цифрової платформи "відкритих інновацій", де ідеї та підходи до вирішення соціальних проблем можуть бути висунуті не лише політиками, але й громадянами та ін. зацікавленими сторонами;
- Створення мережі центрів соціальних інновацій по всій Європі, а на їх основі – Соціальної біржі інновацій ЄС, яка об'єднуватиме партнерів з різних країн Європи, в тому числі транснаціональні компанії, агентства з розвитку, некомерційні громадські організації, науково-дослідні установи тощо;
- Заснування щорічної Європейської Нагороди за впровадження соціальних інновацій (в різних областях політики) з метою підвищення інформованості громадян ЄС і зміцнення мереж соціальних інновацій;
- Створення інноваційної моделі стимулювання національних, регіональних та місцевих органів влади для надання фінансових та інших ресурсів на підтримку соціальних інновацій;
- Розробка національних планів стимулювання соціальних інновацій на регіональному (міському) рівні країн ЄС, з обов'язковим врахуванням найбільш ефективних методів їх фінансування;
- Поширення ідеї підтримки творчості та інновацій у всіх сферах суспільного життя країн Європейського Союзу.

Важливо, що практична реалізація більшості із зазначених ініціатив вже розпочата країнами-технологічними лідерами ЄС. Саме вони протягом останніх років впроваджують якісно новий механізм – сталу інноваційну політику (*Sustainable Innovation Policy*), яка приходить на заміну традиційній політиці регулювання в інноваційній сфері. Так, у 2010р. ученими Фінського інноваційного фонду SITRA підготовлено спеціальний аналітичний звіт «Сталі інновації. Нова ера інновацій та інноваційної політики Фінляндії» [12], який містить виклад основних засад і підходів сталої інноваційної політики. Дослідники зазначають: головна відмінність між традиційною та сталою інноваційною політикою полягає у тому, що кінцевою метою першої є забезпечення економічного зростання, зокрема, шляхом підвищення продуктивності праці, тоді як другої – забезпечення соціального добробуту, що потребує сталого суспільного розвитку. Якщо традиційна інноваційна модель ґрунтується на засадах зростання економіки, то стала модель – на засадах сталого розвитку.

Потреба у переході до новітньої моделі інноваційної політики Євросоюзу виникла у зв'язку з тим, що традиційна політика у цій сфері уже не здатна вирішити існуючі протиріччя – практика показує, що навіть тривале зростання економіки в багатьох країнах ЄС не призвело до суттєвого

зростання добробуту їх громадян, навпаки, з часом їх соціальні проблеми отримали тенденцію до загострення. І в умовах глобалізації та посткризового розвитку світової економіки, які виявили нові серйозні виклики для конкурентоспроможності ЄС, ці проблеми потребують ефективного врегулювання, що планується забезпечити шляхом провадження нової моделі інноваційної політики.

Порівняння параметрів традиційної та сталої інноваційної політики ЄС (табл. 1) дає уявлення про переваги останньої, особливо в контексті соціетального розвитку об'єднаної Європи.

Таблиця 1

Відмінності між традиційною та новою сталою інноваційною політикою Європейського Союзу

<i>№</i>	<i>Традиційна інноваційна політика</i>	<i>Новітня стала інноваційна політика</i>
1.	Основна мета – забезпечення економічного зростання країни (ЄС).	Основна мета – забезпечення сталого розвитку та підвищення добробуту населення. Економічне зростання розглядається лише як інструмент.
2.	Основний елемент: національна інноваційна система.	Основний елемент: інноваційна екосистема.
3.	Управління та контроль за принципом «зверху вниз».	Через включення стихійних процесів, експериментів, конкуренції, управління та контроль йде за принципом «знизу вверх».
4.	Творче накопичення, базові інновації.	Творче руйнування, радикальні інновації.
5.	Інноваційна «ізоляція» державних установ.	Системний розвиток і соціальні інновації.
6.	Орієнтація на пропозицію.	Орієнтація на попит, кінцевий споживач – у центрі уваги.
7.	Парадигма закритості інновацій.	Парадигма децентралізованих інновацій.
8.	Корпоративні моделі бізнесу: підхід «замовник-виконавець».	Мережева модель бізнесу: партнерський підхід.
9.	Акцент на технології.	Акцент на знання і компетенції.
10.	Центральне поняття: продукт.	Центральне поняття: послуга.
11.	Домінує національний рівень.	Регіональний рівень отримує автономію.
12.	Національне поле діяльності.	Глобальне поле діяльності.
13.	Культура перебуває поза межами уваги інноваційної політики, інновації обмежуються звичайним промисловим дизайном.	Культура як основна та динамічна частина інноваційного середовища. Розвивається індустрія творчості та дизайн мислення.

Джерело: [12, с. 138].

Новітня політика Євросоюзу в інноваційній сфері акцентує особливу увагу на питаннях розвитку особистості (насамперед, професійно-освітнього), акумуляції соціального капіталу та забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. Всі зазначені складові позитивно впливають на процес конвергенції між країнами – лідерами й аутсайдерами економічного розвитку,

пришвидшуючи економічне зростання і посилюючи конкурентоспроможність останніх. Практичним свідченням такого впливу є конвергенція розвинених (ЄС-15) і більшості новоінтегрованих європейських держав за показниками продуктивності праці, соціального вирівнювання та справедливості розподілу доходів у суспільстві протягом 2007-2010рр. (табл.2).

Таблиця 2

Конвергенція показників соціально-економічного розвитку країн ЄС за 2007 і 2010 роки (дані Євростату)

	<i>Продуктивність праці одного зайнятого, за ПКС, ЄС-15=100</i>		<i>Частка населення, що має ризик опинитися в бідності чи соціальній ізоляції, % заг. чисельності населення</i>		<i>Коефіцієнт Джині, %</i>	
	<i>2007р.</i>	<i>2010р.</i>	<i>2007р.</i>	<i>2010р.</i>	<i>2007р.</i>	<i>2010р.</i>
ЄС-27	90,8	91,6	24,4	23,4	30,6	30,4
ЄС-15	100	100	21,6	21,6	30,2	30,5
Новоінтегровані країни ЄС	нд	нд	35,0	30,3	31,8	30,3
Болгарія	34,0	38,3	60,7	41,6	35,3	33,2
Чехія	69,3	67,3	15,8	14,4	25,3	24,9
Естонія	60,5	63,5	22,0	21,7	33,4	31,3
Латвія	46,7	50,0	35,8	38,1	35,4	36,1
Литва	54,1	57,1	28,7	33,4	33,8	36,9
Угорщина	60,9	65,2	29,4	29,9	25,6	24,1
Польща	56,5	61,2	34,4	27,8	32,2	31,1
Румунія	39,4	44,9	45,9	41,4	37,8	33,3
Словенія	75,5	73,7	17,1	18,3	23,2	23,8
Словаччина	69,4	75,3	21,5	20,6	24,5	25,9

Як свідчать дані табл.2, за вказаний період відбулося зближення рівнів продуктивності праці між ЄС-15 та Угорщиною, Польщею, Словаччиною, країнами Прибалтики. Водночас, в окремих країнах мало місце значне скорочення частки бідного населення: у новоінтегрованих членах ЄС загалом – з 35% у 2010р. до 30,3% у 2007р., в Болгарії – відповідно, з 60,7% до 41,6%, Румунії – з 45,9% до 41,4%, Польщі – з 34,4% до 27,8%. Також за цей період розподіл суспільних доходів став більш справедливим (це засвідчує зменшення коефіцієнта Джині) у таких нових країнах-учасниках ЄС як Чехія, Естонія, Угорщина, Польща, Болгарія і Румунія.

Негативна динаміка зазначених показників для інших новоінтегрованих європейських держав свідчить про неоднорідність і спричинене кризою гальмування конвергенційних процесів в економіці Євросоюзу.

Висновки. Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні підходів сучасної європейської інноваційної політики, які в посткризовий період є ефективним інструментом у розв'язанні гострих соціально-

економічних проблем об'єднаної Європи та забезпеченні економічної конвергенції її країн-учасниць.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. З урахуванням необхідності більш швидкого просування України євроінтеграційним шляхом, важливим є узагальнення досвіду ЄС щодо ефективної реалізації інноваційної соціально-орієнтованої політики.

Перспективи подальших наукових розробок за даним напрямом. Подальшого наукового обґрунтування і вивчення потребують шляхи та способи адаптації відповідного досвіду Євросоюзу до умов вітчизняного інноваційного та макроекономічного розвитку.

Рекомендації щодо використання. На перспективу доцільною видається практична реалізація адаптованих до українських реалій підходів європейської політики зі стимулювання й упровадження соціальних інновацій.

Література

1. Кучко Е.Е. Социальные инновации: подходы к определению и классификации / Е.Е.Кучко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – № 941. – 2011. – С.27-33.
2. Pradeep M. Innovation, Inclusion and Integration: from Transition to Convergence in Eastern Europe and the Former Soviet Union/ M.Pradeep. – World Bank, 2008. – 142 pp.
3. Fagerberg J. Innovation, Growth and Economic Development: Have the Conditions for Catch-Up Changed? / J.Fagerberg, B.Verspagen // International Journal of Technological Learning, Innovation and Development. – 2007. – Vol. 1. – PP. 13-33.
4. Caulier-Grice J. Study on Social Innovation / J.Caulier-Grice, L.Kahn, G.Mulgan, L.Pulford, D.Vasconcelos / A paper prepared by the Social Innovation eXchange (SIX) and the Young Foundation for the Bureau of European Policy Advisers. – Bureau of European Policy Advisers, Young Foundation, 2010. – 127 pp.
5. Hubert A. Empowering People, Driving Change: Social Innovation in the European Union / A.Hubert. – Bureau of European Policy Advisers, European Commission, 2010. – 131 pp.
6. Basset J. Social Innovation in Europe Mobilising People and Resources / J.Basset. – Innovation Policy Workshop N6, 25-26 March 2010, Brussels. – Global Review of Innovation Intelligence and Policy Studies. PRO INNO Europe Project. – European Commission, 2010. – 31 pp.
7. Андрощук Г.О. Інноваційна політика Європейського Союзу / Г.О. Андрощук, Р.Є.Еннан // Наука та інновації. – 2009. – Т.5. – №5. – С. 85-97.
8. Чернега О.Б. Инновационная и научно-техническая политика ЕС: [учеб. пособие] / О.Б.Чернега, В.С.Белозубенко. – Донецк: ДонНУЕТ, 2008. – 200 с.
9. Die Analyse sozialer Innovationen als gesellschaftliche Praxis. – In: Hochgerner J. Zentrum für Soziale Innovation. Pendeln zwischen Wissenschaft und Praxis. ZSI-Beiträge zu sozialen Innovationen / J.Hochgerner. – Vienna and Berlin: LIT, 2011. – PP. 173-189.
10. Addressing societal challenges. – In issue: Innovation Union Competitiveness Report 2011. Analysis. Part III: Towards an innovative Europe – contributing to the Innovation Union. – European Commission, 2011. – PP. 411-430.
11. Dhondt S. Social Innovation Europe Launch Event / S.Dhondt, M.Gramberen, F.Keuken, F.Pot, P.Totterdill, F.Vaas / Workshop E: Workplace Innovation, 17th March 2011. – European Commission, 2011. – 4 pp.
12. Hautamaki A. Sustainable Innovation. A New Age of Innovation and Finland's Innovation Policy / A.Hautamaki / Sitra Reports N87. – SITRA, Helsinki, 2010. – 144 pp.